

dem os

Jaargang 21
Februari 2005

ISSN 0169-1473

Een uitgave van het
Nederlands
Interdisciplinair
Demografisch
Instituut

Bulletin
over
Bevolking
en
Samenleving

2

N I D I

inhoud

- 9 **Zo zijn we (niet) getrouwd**
- 11 Demodata
- 12 **Nederlandse Demografiedag 2005**
- 13 **Over pil, projecties en paradoxen**
- 13 Demodata
- 14 Demodata
- 15 Demodata

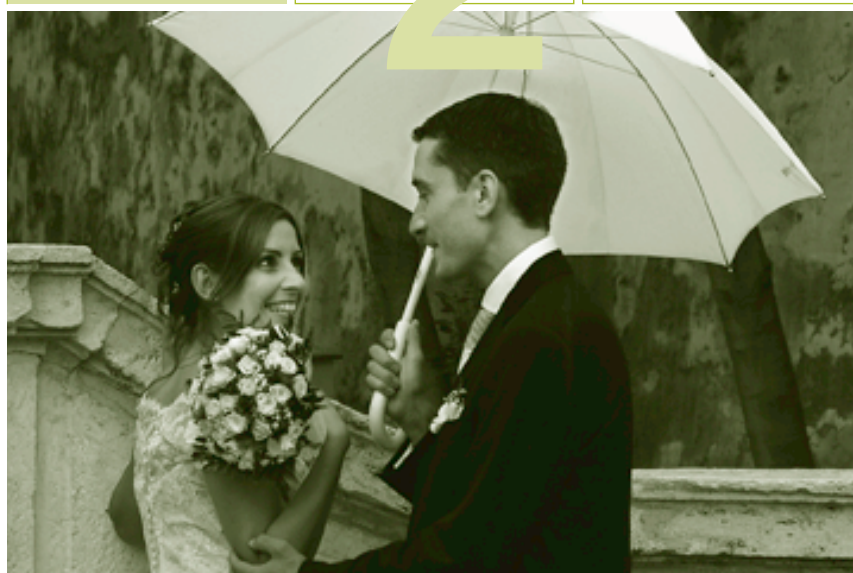

Foto: Wim de Jonge

Zo zijn we (niet) getrouwd!

HELGA DE VALK EN RUBEN VAN GAALEN

Sinds de jaren zeventig wordt steeds meer onder huwelijkse voorwaarden getrouwd en behouden getrouwde vrouwen in toenemende mate hun eigen achternaam. Op basis van de resultaten van het grootschalige NKPS-onderzoek, waarover al in Demos van december 2004 werd gerapporteerd, kan worden nagegaan in hoeverre dat het geval is en welke factoren daarbij een rol spelen. Uit het onderzoek blijkt dat eenderde van de recent gehuwden koos voor huwelijkse voorwaarden en dat eveneens eenderde van de recent getrouwde vrouwen hun eigen naam behield.

Nog niet zo lang geleden was het normaal dat de vrouw bij het huwelijk of het eerste kind stopte met betaald werk, dat ze automatisch de achternaam van haar man aannam en dat ze voor huishouden en kinderen ging zorgen. De echtgenoot werkte buitenshuis. Het huwelijk was een verbintenis voor het leven. De partners beloofden voor- en tegenspoed te zullen delen, en dat zowel in emotionele als in materiële zin. Dit impliceert dat alles wat van de één is automatisch ook de ander toebehoort: je trouwde meestal in gemeenschap van goederen. De tijden zijn echter veranderd. Veel mensen scheiden en het traditionele kostwinnersmodel is geen vanzelfsprekendheid meer. Het huwelijk wordt echter ondanks de echtscheidingscijfers door velen nog steeds gezien als een verbintenis voor het leven en nog steeds wordt het huwelijk automatisch in gemeenschap van goederen voltrokken tenzij de partners zelf actie ondernemen. Willen die onder huwelijkse voorwaarden trouwen, waarbij de boedel, de financiën en hun andere bezittingen gescheiden blijven, dan moeten ze een notaris in de arm nemen. Is het werkelijk zo, dat huwelijkspartners hun relatie toenemend vanuit een individualistisch perspectief vorm geven? En zo ja, welke condities werken dit in de hand?

Trends

Sinds de jaren zeventig zijn op het gebied van relatievorming diverse veranderingen opgetreden. Ongehuwd samenwonen won aan populariteit en het aantal echtscheidingen nam toe. Het is daarom aannemelijk dat ook het type huwelijkcontract

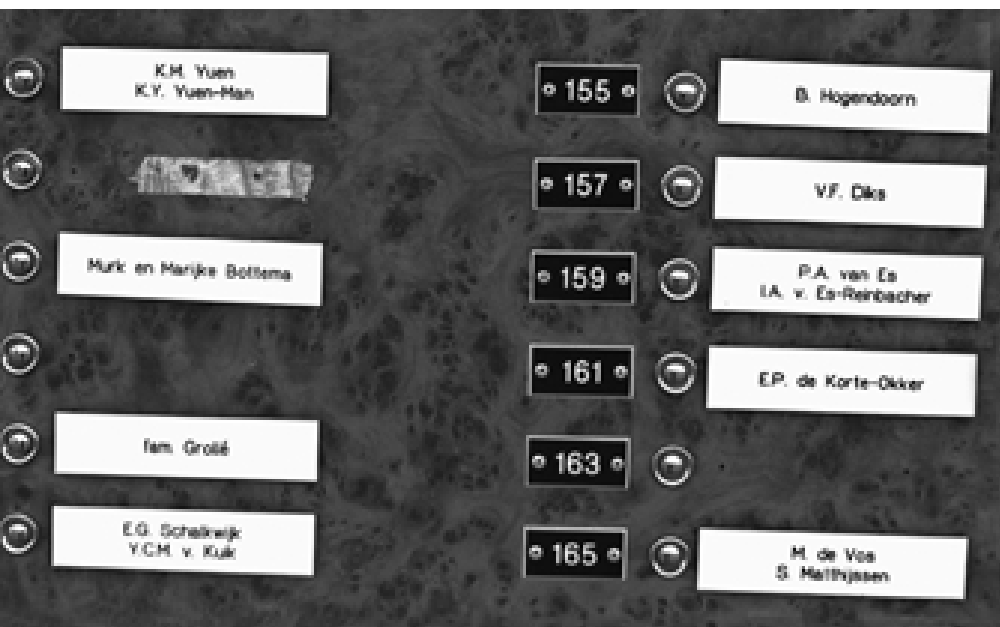

Foto: Wim de Jonge

INDIVIDUALISERINGSPROCES

Er lijkt een consensus te bestaan over het feit dat vooral *onderwijs* de belangrijkste drijfveer van het individualiseringsproces is. Dit is vooral zichtbaar in het stijgend gemiddelde onderwijsniveau en de daarmee samenhangende stijgende arbeidsparticipatie van vrouwen. Veranderingen op de arbeidsmarkt, bijvoorbeeld een hogere flexibiliteit en meer deeltijdwerk gingen gepaard met een stijgende economische welvaart en een toename van individuele vrijheden. Dit heeft gevolgen voor de positie van de vrouw binnen partnerrelaties en families en uit zich in het uitstellen van huwelijk en moederschap, dalende geboortecijfers en een toename van het aantal echtscheidingen.

waarvoor wordt gekozen verandert in de tijd en dat meer vrouwen ertoe zullen neigen om hun eigen achternaam (hun 'meisjesnaam') te blijven gebruiken.

Huwelijkse voorwaarden

Sinds de jaren zeventig is inderdaad een trend waarneembaar waarbij steeds meer mensen onder huwelijkse voorwaarden gaan trouwen. Dat blijkt uit de resultaten van het grootschalige NKPS-onderzoek dat vorig jaar werd afgerond. Op basis van NKPS-data zijn de percentages gehuwden die in gemeenschap van goederen respectievelijk die onder huwelijkse voorwaarden trouwden met elkaar vergeleken. Alleen zij die gehuwd waren op het moment van het interview zijn in het onderzoek meegenomen.

In het NKPS-onderzoek is getrouwde mensen in de leeftijd van 18 tot 79 jaar gevraagd welk type huwelijkscontract zij met hun huidige partner hebben. Dit geeft de mogelijkheid om een (transversale) ontwikkeling in de tijd te schetsen. Het is namelijk mogelijk om een onderscheid te maken in periodes waarin mensen zijn gehuwd. In

de figuur is de ontwikkeling van het opstellen van huwelijkse voorwaarden in beeld gebracht. Uit de onderzoeksgegevens blijkt dat ongeveer 20 procent huwelijkse voorwaarden heeft laten opstellen.

We zien dat het percentage mensen dat kiest voor huwelijkse voorwaarden duidelijk over de huwelijkscohorten is gestegen. Van de mensen die trouwden tussen 1945 en 1960 liet gemiddeld slechts acht procent huwelijkse voorwaarden opstellen. Dit percentage stijgt vooral vanaf het huwelijkscohort 1976 duidelijk. Van de huwendes in de periode 1976-1990 maakte 21 procent huwelijkse voorwaarden op en in het jongste huwelijkscohort is dit zelfs eenderde.

Verreweg de meesten zijn dus getrouwd in gemeenschap van goederen. Mogelijk is dit het gevolg van de wetgeving. Daarin wordt er immers zoals gezegd in principe vanuit gegaan dat de huwelijkspartners in gemeenschap van goederen trouwen. Verder vergt het laten opstellen van huwelijkse voorwaarden niet alleen initiatief van de toekomstige partners maar ook extra geld voor het vastleggen van een akte bij de notaris. Ten slotte kan worden verondersteld dat mensen die huwen uitgaan van het romantische liefdesideaal, waarbij partners niet alleen hun dagelijks leven maar ook bezittingen samen delen.

Achternaam

Het is lang zo geweest dat de vrouw bij het huwelijk (juridisch) automatisch de achternaam van de man overnam. Vóór 1975 deden gehuwde vrouwen dat vrijwel allemaal, dat wil zeggen minder dan 20 procent van de getrouwde vrouwen behield haar meisjesnaam. Nog steeds gebruiken verreweg de meeste vrouwen meestal de achternaam van de echtgenoot, maar sinds de jaren zeventig is het meer gebruikelijk geworden dat de vrouw ook nadat ze in het huwelijk is getreden haar eigen achternaam blijft voeren. De trend is vergelijkbaar met die bij de huwelijkse voorwaarden (zie tabel). Van recent gehuwde vrouwen koos eenderde ervoor om de eigen naam te blijven gebruiken.

Partners onafhankelijk

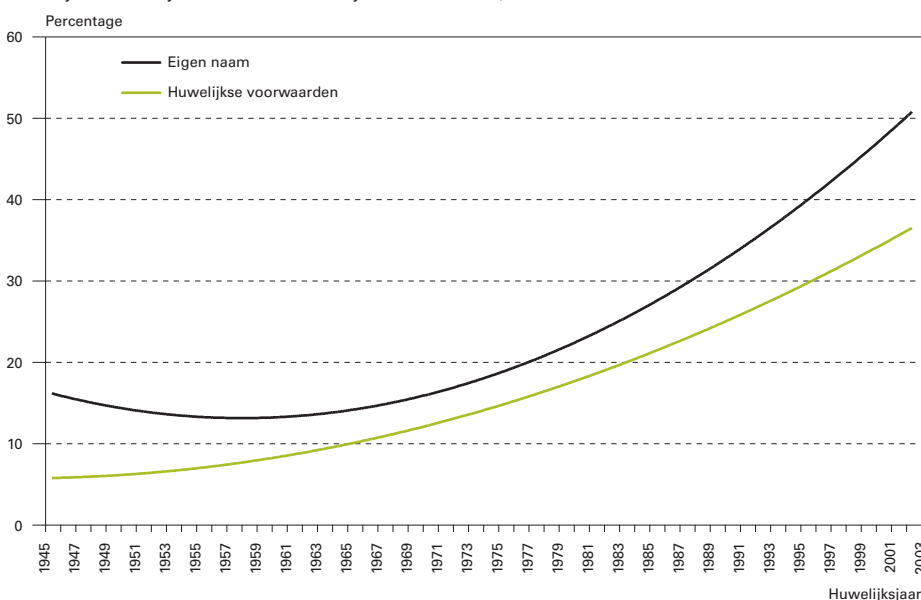
De geschetste trends geven aan dat het huwelijk toch steeds meer een contract is geworden waarin beide partners onafhankelijk van elkaar blijven. Dit kan grotendeels worden toegeschreven aan het zogenoemde individualiseringsproces (zie kader).

Door de stijging van het aantal echtscheidingen sinds het midden van de jaren zeventig zijn de jongere huwelijkscohorten zich er mogelijk meer van bewust dat het huwelijk geen eeuwige verbintenis hoeft te betekenen. Mede omdat we allang weten dat vooral gescheiden vrouwen (met kleine kinderen) een verhoogd armoederisico lopen, zouden juist zij hun hoofd koel moeten houden bij de praktische vormgeving van hun liefdesrelatie.

Een regeling waarbij geld en bezittingen van partners apart blijven en de vrouw haar eigen naam blijft voeren past in deze trend.

Nagegaan is waarom de een wel en de ander niet voor huwelijkse voorwaarden en het aan-

Trends in trouwen. Percentage huwelijken gesloten onder huwelijkse voorwaarden en percentage huwelijken waarbij de vrouw haar meisjesnaam behield, 1945-2003

nemen van de naam van de echtgenoot kiest. Factoren als het hebben van een eigen bedrijf, samengewoond hebben voor het huwelijk en een meegemaakte echtscheiding spelen onder meer een rol, zoals blijkt uit de tabel. Daarnaast is de normatieve oriëntatie van de beide partners van belang, waarbij factoren als rolverdeling, opleidingsniveau en religie een rol spelen. In de tabel zijn deze drie kenmerken als indicatoren voor de moderniteit van de partners genomen.

Eigen bedrijf

Verwacht mag worden dat mensen die veel financiële/materiële risico's lopen eerder geneigd zullen zijn om afspraken hierover bij de notaris te laten vastleggen. Dit is bijvoorbeeld het geval wanneer één van de partners een eigen bedrijf heeft. Door via de huwelijkse voorwaarden dit bedrijf niet aan de huwelijkspartner te koppelen wordt het risico bij faillissement enigszins beperkt. Eventuele schuldeisers kunnen niet bij de huwelijkspartner aankloppen. Een duidelijke verdeling van hetgeen aan de een en hetgeen aan de ander toebehoort kan voor beide partners in dit geval een duidelijk praktische overweging zijn.

Mensen met een eigen bedrijf kiezen inderdaad zoals verwacht in ruimere mate vergeleken met mensen die niet zelfstandig zijn voor het opstellen van huwelijkse voorwaarden (43 versus 17 procent). Hoewel in de groep zelfstandigen ook relatief meer vrouwen kiezen voor het behouden van hun eigen achternaam (23 versus 14 procent) is het effect van het hebben van een eigen bedrijf in dat opzicht minder sterk.

Samenwonen voor het huwelijk

Verondersteld wordt dat partners die voor het huwelijk hebben samengewoond voorzichtiger zijn bij het aangaan van de 'eeuwige' verbintenis. Zij zullen niet zo snel geneigd zijn om iets aan het toeval over te laten en eerder onder huwelijkse voorwaarden trouwen en hun beider namen behouden dan partners die geen proefperiode inlassen.

De veronderstelling blijkt juist. Mensen die voor het huwelijk een periode ongehuwd hebben samengewoond kiezen in verhouding tot mensen die dat niet deden meer voor huwelijkse voorwaarden (29 versus 13 procent) en het voeren van de eigen naam door de vrouw (27 versus acht procent).

Gehuwd na echtscheiding

Te verwachten is dat mensen die een echtscheiding achter de rug hebben eerder onder huwelijkse voorwaarden trouwen en hun beider eigen namen behouden dan mensen die voor het eerst trouwen.

Ook deze veronderstelling is juist. Van de mensen die eerder gehuwd zijn geweest en gescheiden zijn trouwt 33 procent onder huwelijkse voorwaarden. Bij de mensen die voor het eerst trouwen is dat 18 procent. Van de vrouwen die gehuwd zijn na een eerdere scheidingservaring behoudt 27 procent de eigen naam. Bij de vrouwen die hun eerste huwelijk aangaan is dat 14 procent.

Trouwen in Nederland: praktische en moderne keuze

N = 4.370 paren		Huwelijkse voorwaarden	Vrouw behoudt eigen naam	Beiden	N
<i>Praktische keuze</i>	Geen eigen bedrijf	17	14	4	4.029
	Eigen bedrijf	42	23	14	341
	Niet samengewoond met huidige echtgenoot	13	8	2	2.690
	Samengewoond met huidige echtgenoot	29	27	10	1.680
<i>Moderne keuze</i>	Nooit gescheiden geweest	18	14	4	4.072
	Ooit gescheiden geweest	33	27	12	298
	(Taakverdeling traditioneel) vrouw geen betaalde baan	17	10	3	2.473
	(Taakverdeling modern) vrouw betaalde baan	23	21	8	1.897
	Vrouw opleidingsniveau laag	11	5	1	1.099
	Vrouw opleidingsniveau hoog	29	29	11	1.182
	Eén van de partners religieus georiënteerd	18	11	3	2.781
	Geen van de partners religieus georiënteerd	24	26	9	1.589
Totaal		20	15	5	

Bron: NKPS.

Rolverdeling

Vanuit de idee van modernisering van partnerrelaties is te verwachten dat ook de normatieve oriëntatie van partners invloed zal hebben op het type huwelijkcontract en de naamgeving door de vrouw. Het belang van het normatieve kader wordt hier ten eerste onderzocht aan de hand van de verdeling van betaald en onbetaald werk binnen het huwelijk. In Nederland werd de man decennialang gezien als kostwinner waarbij de vrouw zorgde voor het huishouden en de kinderen. Deze seksespecifieke verdeling was de norm en ging samen met het huwen in gemeenschap van goederen en het overnemen door de vrouw van de achternaam van de man. Niet zozeer het individu en de financiële onafhankelijkheid maar wederzijdse afhankelijkheid van het paar staat bij deze invulling van de relatie voorop. We zouden daarom kunnen veronderstellen dat partners die een dergelijke traditionele verdeling verkiezen ook in gemeenschap van goederen huwen waarbij vrouwen de naam van de man aannemen. Omgekeerd zou men kunnen verwachten dat huwelijkspartners met een moderne rolopvatting waarbij (ook) de vrouw een betaalde baan heeft in hun huwelijkse relatie een zekere mate van zelfstandigheid willen bewaren en daarom eerder zullen kiezen voor huwelijkse voorwaarden.

Dat laatste blijkt echter in mindere mate het geval. Dat een vrouw een betaalde baan heeft hangt slechts zwak samen met het wel of niet opstellen van huwelijkse voorwaarden (23 versus 17 procent); vrouwen met een betaalde baan behouden wel duidelijk in hogere mate hun meisjesnaam (21 versus tien procent). Een alternatieve verklaring zou kunnen zijn, dat tweeverdienergezinnen waarschijnlijk vaak uit financiële noodzaak bestaan en minder door moderne opvattingen.

demodata

Volgens de VN zal in 2007 de helft en in 2030 61 procent van de wereldbevolking in een stad wonen. De bevolkingomvang zal het sterkst toenemen in de stedelijke gebieden in de ontwikkelingslanden. Het urbanisatieproces is in de ontwikkelde landen al vergevorderd. Daar leeft momenteel 74 procent van de mensen in steden en agglomeraties. In 2030 zal dit percentage naar verwachting zijn opgelopen tot 82 procent. In de ontwikkelingslanden liggen deze cijfers aanzienlijk lager: 42 procent woont nu in een stad; in 2030 zal dat 57 procent zijn. Met 35 miljoen inwoners is Tokyo momenteel de grootste stad ter wereld. In 2015 zal de Japanse hoofdstad met 36 miljoen inwoners nog steeds de grootste stad zijn, gevolgd door Bombay (22,6 miljoen), Delhi (20,9 miljoen), Mexico City (20,6 miljoen) en São Paulo (20 miljoen). (Bron: www.unpopulation.org).

De gegevens in het NKPS-onderzoek zijn afkomstig van twee representatieve steekproeven uit de Nederlandse bevolking.

De eerste (de hoofdsteekproef, N = ruim 9.700) is een dwarsdoorsnede van de Nederlandse bevolking in privéhuishoudens. De tweede steekproef (de migrantensteekproef, N = ruim 1.350) betreft uitsluitend mensen uit de vier grootste groepen allochtonen (Turken, Marokkanen, Antillianen en Surinamers). De data zijn in 2002-2004 verzameld. Voor de analyses in dit artikel zijn uitsluitend gegevens van hoofdrespondenten uit de eerste steekproef gebruikt.

Het NKPS-gegevensbestand is in de zomer van 2004 beschikbaar gesteld voor geïnteresseerde wetenschappelijk onderzoekers. Naast het NKPS-team werken op dit moment ongeveer 12 NKPS-promovendi met de data. Nadere informatie over de NKPS en de lopende NKPS-projecten is te vinden op de website: www.nkps.nl. Zie ook DEMOS van december 2004, speciaal gewijd aan het NKPS.

Opleidingsniveau

Onderwijs is de belangrijkste drijfveer van het individualiseringproces. Uit onze cijfers blijkt, dat hoger opgeleide mannen en vrouwen hun partnerrelatie toenemend vanuit een ik-perspectief beschouwen.

Met het opleidingsniveau neemt het percentage partners dat trouwt onder huwelijkse voorwaarden (29 versus tien procent) en het percentage vrouwen dat hun eigen naam voert (29 versus vijf procent) significant toe.

Religie

Of beide partners religieus zijn georiënteerd of niet bepaalt mede het normatieve kader waarbinnen het huwelijk wordt gesloten. In veel religies neemt het huwelijk een belangrijke plaats in. In deze religieuze traditie kiezen partners onvoorwaardelijk voor elkaar en behoren zij alles met elkaar te delen. Dit maakt dat we kunnen verwachten dat partners die religieus zijn georiënteerd in ruimere mate kiezen voor trouwen in gemeenschap van goederen en het overnemen door de vrouw van de achternaam van de man. Die veronderstelling is echter maar ten dele juist gebleken. Religie blijkt niet echt een factor van betekenis als het gaat om het opstellen van huwelijkse voorwaarden (24 versus 18 procent), maar wel als het gaat om het overnemen door de vrouw van de achternaam van de man (26 versus 11 procent).

Tot besluit

In de afgelopen decennia hebben zich grote veranderingen voorgedaan in de relatievorming en -ontbinding en in de rolverdeling tussen mannen en vrouwen binnen relaties. Met betrekking tot het huwelijk is daaraan gekoppeld een steeds duidelijker voorkeur waarneembaar voor het trouwen onder huwelijkse voorwaarden en een steeds geringer wordende voorkeur voor

het trouwen in gemeenschap van goederen, hoewel de laatste vorm nog erg populair is. In de jaren negentig werd het verder steeds meer gebruikelijk dat vrouwen in hun huwelijk hun meisjesnaam bleven gebruiken. De meeste vrouwen dragen echter nog steeds de naam van hun echtgenoot. Zowel praktische als normatieve factoren spelen bij het maken van die keuzes een rol.

Het onderwerp verdient nadere aandacht, omdat het een indicatie kan zijn voor de mate waarin het individuele 'ik-perspectief' van de moderne tijd in partnerschappen is doorgedrongen. Het huwelijk blijft haar emotionele functie vervullen en tradities spelen zeker een belangrijke rol. De manier waarop een huwelijk vandaag de dag wordt aangegaan, wordt echter in toenemende mate beïnvloed door individuele en praktische overwegingen van beide betrokkenen, anticiperend op een eventueel leven vóór de dood hen scheidt.

Het klinkt wellicht weinig romantisch, maar een geïndividualiseerd partnerschap bouwt eenzijdige afhankelijkheden af die kenmerkend zijn voor traditionele huwelijken. In een tijd met almaar stijgende echtscheidingscijfers zou dit daarom misschien juist wel een trendbreuk kunnen veroorzaken. Een interessante vraag voor toekomstig onderzoek is of geïndividualiseerde partnerschappen stabiel zijn dan traditionele huwelijken. Een andere vraag is of de negatieve gevolgen van een scheiding minder eenzijdig zijn als de praktische vormgeving van het op de klippen gelopen huwelijk gelijkwaardiger is.

Meer informatie over de NKPS is te vinden op de website: www.nkps.nl

Drs. H.A.G. de Valk en **drs. R.I.A. van Gaalen**,
NIDI

6 oktober Academiegebouw Utrecht:

Nederlandse Demografiedag 2005

Demografie raakt aan een heleboel disciplines. Dit interdisciplinaire karakter zal centraal staan op **donderdag 6 oktober** van dit jaar als op de **Nederlandse Demografiedag 2005** onderzoekers de gelegenheid krijgen om hun lopende werk te presenteren. De dag wordt gehouden in het **Academiegebouw van de Universiteit Utrecht** en georganiseerd door de Nederlandse Vereniging voor Demografie (NVD) in samenwerking met het NIDI en het Population Research Centre (PRC) van de Rijksuniversiteit Groningen.

Onderwerpen van studie kunnen zijn: migratie, reproductieve gezondheid, beleid en bevolking, methoden en modellen, levensloop, vruchtbaarheid, sterfte, partnerkeuze en gezinsvorming, echtscheiding, historische demografie, arbeid en uittreding, familierelaties, regionale planning en huisvesting.

Onderzoekers uit de demografie én aanverwante disciplines worden uitgenodigd om papervoorstellen in te dienen. Studenten worden uitdrukkelijk uitgenodigd om een presentatie te verzorgen op basis van een recent afgeronde scriptie. De sluitingsdatum voor het indienen van papers is **maandag 16 mei**. De papers zullen worden ingedeeld in thematische sessies.

In het kader van haar 35-jarig jubileum wil het NIDI de demografiebeoefening extra stimuleren door op de Demografiedag een scriptieprijs van **€ 500** ter beschikking te stellen voor de **beste scriptie** die wordt gepresenteerd. Bovendien zal door het NIDI een selectie van de papers in boekvorm worden uitgebracht.

Uitgebreide informatie is te vinden op de website van de NVD: www.nvdemografie.nl

Inlichtingen kunnen worden verkregen bij Ruben van Gaalen en Helga de Valk van het NIDI, tel: 070-35 65 200 en bij Karen Haandrikman en Elda Pardede van het PRC, tel: 050-36 33 882. Het e-mailadres is: Demografiedag@nidi.nl